

УДК 37.014.25:378.4(4)(09)»71»

ОЛЬГА ДАЦКО

м. Суми, Україна

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ

THE DEVELOPMENT OF EUROPEAN UNIVERSITY ASSOCIATION: HISTORICAL BACKGROUND

У статті проаналізовано історичні особливості розвитку Європейської асоціації університетів (ЕАУ). З'ясовано, що передумовою виникнення ЕАУ було зібрання ректорів європейських університетів, яке відбулося в 1955 р. у Кембриджі й призвело до утворення організації під назвою Конференція Ректорів Європи (CRE). CRE відіграла важливу роль у формуванні та розвитку нових тенденцій в області європейської вищої освіти й дослідницької діяльності. Встановлено, що CRE уклала договір з Конфедерацією ректорських конференцій Європейського Союзу (Confederation of European Union Rectors' Conferences), злиття яких призвело до утворення Європейської асоціації університетів. Автором підкреслено значення ролі CRE у створенні єдиного європейського простору вищої освіти.

Ключові слова: Європейська асоціація університетів, університетська спільнота, конфедерація, співпраця, дослідницька політика, реструктуризація, вища освіта.

В статье проанализированы исторические особенности развития Европейской ассоциации университетов (ЕАУ). Выяснено, что предпосылкой возникновения ЕАУ стало собрание ректоров европейских университетов, которое состоялось в 1955 году в городе Кембридж и привело к образованию организации под названием Конференция ректоров Европы (CRE). Установлено, что CRE подписала договор с организацией под названием Конфедерация ректорских конференций Европейского Союза (Confederation of European Union Rectors' Conferences), объединение которых привело к созданию Европейской ассоциации университетов. Автор подчеркивает значение роли CRE в образовании единого европейского пространства высшего образования.

Ключевые слова: Европейская ассоциация университетов, университетское сообщество, конфедерация, сотрудничество, исследовательская политика, реструктуризация, высшее образование.

In the article the development of European University Association (EUA) in its historical context is analyzed. It is found out that the premise of EUA creation was the meeting of the rectors of the European universities in Cambridge in 1955 which led to the foundation of the organization named the Conference of European Rectors (CRE). CRE played an important role in the development of new tendencies in the sphere of higher education and scientific work. The growing degree of collaboration between CRE and another organization known as the Confederation of European Union Rectors' Conferences, led to the fact that both organizations merged into a single one under the name European University Association. The author stresses the role of CRE in the creation of the European higher education space.

Key words: European University Association, university community, confederation, cooperation, research policy, restructuring, higher education.

Постановка проблеми. Сучасний світ стає дедалі більш єдиним – відбувається злиття політичних систем, технологій, способів комунікації. Співпраця і різного роду об'єднання між вищими навчальними закладами Європи має величезний вплив на суспільну політику.

Побудова міцної академічної спільноти веде до демократизації суспільства та його розвитку. Багато проблем сьогодення можуть бути вирішені в результаті спільної роботи спеціалістів з різних предметів і галузей: біології, хімії, фізики, машинобудування, сільського господарства, права, медицини, соціології та ін. Оскільки спеціалісти з усіх цих предметів працюють і зустрічаються у вищих навчальних закладах, зрозумілим є той факт, що університети та їх співпраця відіграють важливу роль у вирішенні цих проблем.

У цьому контексті доцільним вбачається вивчення досвіду діяльності Європейської Асоціації Університетів, що являє собою

унікальну форму співпраці між університетами і обміну їх прогресивним досвідом в області вищої освіти і дослідницької діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Питанню реструктуризації європейської академічної спільноти та історії виникнення Європейської Асоціації Університетів присвячені роботи таких вчених, як: С. Ільєнкова, О. Ковальчук, Н. Селезнева, В. Шадриков, Я. Янтар, Н. Тереньєва, Г. Шапорєнкова, А. Загородній, Ю. Захаров, Л. Кайдалова, К. Корсак, Дж. К. Верховен, К. де Віт, А. Економоу, Д. Ф. Вестерхайджен, П. Уільямс, Л. Харві, У. Тайхлер.

Мета статті полягає у висвітленні історичних особливостей розвитку Європейської Асоціації Університетів.

Виклад основного матеріалу. Європейська Асоціація Університетів – це неурядова організація, що робила все для розширення простору вищої освіти як Конференція Ректорів країн Європи (Conference des Recteurs Europeens – CRE) – з 1959 р. по 2001 р. і як Європейська Асоціація Університетів (European University Association – EUA) – з 2001 р.

Передумовою виникнення CRE стала конференція керівників Європейських університетів, які в 1955 р. за підтримки і спонсорства Комітету Культури Західного Європейського Союзу (Cultural Committee of the Western European Union) зібралися в Кембриджі під головуванням герцога Единбурзького, щоб засвідчити потенціал співпраці між їхніми навчальними закладами. Трішки менше ніж 100 учасників з 15 країн брали участь у цій конференції, яка й стала називатись CRE, Конференцією Європейських ректорів чи Ректорів країн Європи (Conference des Recteurs Europeens). Вже під час другої конференції керівників Європейських університетів, що відбулася в 1959 р. в Діжоні, було вирішене питання щодо формалізації цієї організації. І тільки на третій конференції в Геттінгені в 1964 р. основний закон Постійної Конференції Ректорів і Віце-канцлерів Європейських університетів був офіційно прийнятий.

Резиденцією організації став Женевський Університет, ректора якого було обрано Президентом новоутвореної асоціації. [1]

Доречно пригадати той факт, що мобільність у повоєнній Європі не була легкою справою, беручи до уваги незадовільність у роботі транспортної інфраструктури, а також контроль кордонів та світовий конфлікт. Тому створення Європейської академічної спільноти було нелегким завданням. Певні моделі міжуніверситетської співпраці дійсно існували, але не були яскраво вираженими. Тут необхідно пригадати Британські та Австрійські конференції університетських керівників на національному рівні (обидві датуються перед початком Світової Війни) та на міжнародному рівні Асоціацію Університетів Співдружності (Association of Commonwealth Universities), яка розпочала свою діяльність у 1913 р. [6]

Не дивно, що реструктуризація Європейської академічної спільноти розпочалася за підтримки саме Об'єднаного Королівства, в якому університети зазнали найменшого руйнування, зберегли свій престиж і залишилися вірними своїм традиціям. У Кембриджі на конференції учасники обговорювали основні догмати Європейського університету: його потребу в автономії та інтелектуальній незалежності (обидва питання зазнали великого тиску від націоналістичної воєнної організації), право вибору, покращення навчання та побутових умов студентів, іншою мовою, роль університетів у Європейському суспільстві.

Ініціатива подальшої співпраці в сфері вищої освіти пересунулась з Британії на континент, де Франція і Німеччина перейшли до тіснішої співпраці на всіх рівнях, промисловому, науковому, а також у сфері вищої освіти. Необхідно зазначити, що теми, які обговорювалися на Асамблеї CRE в Діжоні (1959 р.) та в Геттінгені (1964 р.) були вже значно ближче до реалій сьогодення, ніж ті, що в Англії в 1955 р.: дискусія стосувалася дефіциту науковців та технологів у суспільстві зі стрімким розвитком,

учасники обговорювали процес навчання студентів як «європейців» у сфері гуманітарних, соціальних наук та економіки. В 1964 р. питання про оптимальну і максимальну величину (формат) навчального закладу було в центрі дебатів. Це питання мало вирішитись на 4-й Асамблеї у Болоньї, необхідно було визначити можливості впливу адміністративно-педагогічних кадрів та студентів на політику суспільства. На той час CRE вже відіграла певну роль у політичних дебатах. Її Комітет, діючий як неурядова сторона Комітету вищої освіти та науково – дослідної роботи Ради Європи (Committee of Higher Education and Research of the Council of Europe) зустрічався двічі на рік і доповідав міністрам освіти, а також відстоював спільний інтерес 22 країн, на той час членів організації. У середині 60-х рр. XX ст. система європейської вищої освіти досягла початку свого росту і мала вже турбуватися про нові групи студентів, нові кар'єрні напрями, нові відносини з промисловим комплексом та громадою. В той же час повоєнні труднощі були подолані завдяки видужанню економіки, що вело до демократизації Європейського суспільства; робилися спроби подивитися на вищу освіту як на єдине ціле, стиралися межі між академічним (теоретичним) та професійним навчанням.

У 60-х рр. XX ст. CRE робить спроби заявити про так звану «колективну автономію» навчальних закладів. Але намагання побудувати міцну академічну спільноту були ще дуже слабкі. Було дуже складно запросити до співпраці Східну частину континенту. Інакше кажучи, CRE не була ще достатньо сильною, як неурядова організація, щоб жити відповідно до своїх політичних амбіцій.

Вже на початку 70-х рр. XX ст., коли бюджет вищих навчальних закладів, частково через нафтову кризу в 1973 р., скорочувався, вищі навчальні заклади ставали все більш залежними від своїх національних урядів. В Бухаресті в 1973 р. міністри країн Європи виразили сподівання,

що існуючі межі міжуніверситетської співпраці в Європі могли би бути розширені. Подальші переговори, ініційовані ректором університету Болоньї у вересні 1974 р. не мали успіху, хоча зусилля були докладені з боку Постійної Конференції ректорів, президентів та віце-канцлерів Європейських Університетів (CRE), єдиної неурядової міжуніверситетської організації, що намагалася продовжити діалог та побудувати на довірі основу для співпраці між університетами Європи. В цьому контексті були підготовлені декларації для Зустрічі в Белграді в 1977 р. і Наукового Форуму у 1978 р. Президент CRE взяв участь у Європейських семінарах, що відбувалися у Трієсті в 1976 р. та у Варшаві в 1978 р., відвідав саміт Minedeurope III у Софії в 1980 р.; Генеральні Асамблеї в Гельсінкі (1979 р.) і Афінах (1984 р.) також сприяли відновленню діалогу з університетами, що не були членами CRE. [1]

У 1985 р. під егідою Європейського центру вищої освіти (European Centre for Higher Education – UNESCO-CEPES) відбулася консультація у Відні за участю представників CRE та ректорів зі східних країн, що не входили до складу організації, яка дала новий поштовх до діалогу. А в 1987 р. після Конференції соціалістичних ректорів у Москві, ректори польських університетів – члени CRE вирішили запросити як західних, так і східних своїх колег до Польщі з метою зміцнення багатосторонніх зв'язків між усіма університетами Європи. Конференція проходила у Варшаві з 15 по 18 червня 1988 р.; запросив гостей університет Варшави. Основною темою дискусії стала «Університет як осередок Європейської культури». Основним прагненням цієї конференції було надання можливості членам CRE зустрітися з ректорами з декількох університетів Східної Європи, які на той момент не були членами CRE, розповісти їм про діяльність CRE і про те, що ця організація може запропонувати, таким чином заохотити їх до вступу в CRE. Організатори сподівались на успіх цієї зустрічі, тому що це мало сприяти майбутній співпраці між

Європейськими країнами в сфері науки і техніки. Сподівання виправдалися, цілі було досягнуто. На конференцію приїхали окрім 60 членів CRE, включаючи польських господарів, ще 20 ректорів зі Сходу: 5 – з Радянського Союзу, 3 – з чеських університетів, 3 – з угорських, 8 – з болгарських і 2 ректорів зі Східної Германії. Ректори з Румунії та Албанії були також запрошені, але, на жаль, не приїхали. Ректори, що не входили до складу CRE на той момент, брали активну участь в обговореннях і виявили очевидну зацікавленість у діяльності CRE. Окрім офіційних нарад, Університетом Варшави також було організовано декілька приватних консультацій. На ці консультації було запрошено декілька ректорів університетів Східної Європи, що не були членами CRE, з метою обговорення можливостей їх вступу до CRE у найближчому майбутньому. Дійсно, декілька університетів виразили наміри приєднатися до асоціації протягом найближчих місяців, щоб мати змогу брати участь у 9-й Генеральній Асамблеї CRE у статусі повноправних членів. Після цієї Асамблеї ще 30–40 університетів з соціалістичних країн виявили бажання вступити до CRE. [1]

Важливим результатом зустрічі у Варшаві стало втілення наступної ідеї: CRE підтримала програму під назвою "Коперник", спрямовану на дослідження в сфері природи та промисловості через наукове вивчення в університетах, та сконцентровану на проблемах навколишнього середовища. Її можна охарактеризувати трьома поняттями: інформація, освіта, наукове дослідження. Ця ідея була тепло сприйнята фактично всіма учасниками Варшавської конференції. Було наголошено на тому, що проблеми навколишнього середовища можна вирішити тільки в результаті спільної роботи спеціалістів з різних предметів і галузей: біології, хімії, фізики, географії, права, соціології, медицини, сільського господарства, машинобудування та ін. Оскільки спеціалісти з усіх цих предметів працюють і зустрічаються в університетах, зрозумілим є той факт, що

університети відіграють важливу роль у вирішенні цих проблем. Ця так звана програма спільних дій має залучати до роботи дослідників, професорів, а також студентів з університетів різних частин континенту. Щоб утілити в життя ці ідеї, необхідна підтримка урядів, міжнародних організацій, представників промислового комплексу та торгівлі.

У 90-х рр. XX ст. разом з Комітетом Національних Ректорських Конференцій Європейського Союзу (Liaison Committee of EU national rectors' conferences) CRE брала участь у програмі Erasmus. Це програма співпраці та мобільності в сфері вищої освіти, спрямована на посилення такої співпраці та міжнародних зв'язків в сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських курсів, забезпечуючи студентів і науковців з усього світу можливістю отримати ступінь магістра в європейському університеті, а також через заохочення поїздок європейських студентів і науковців до інших країн. [4]

CRE з 1959 р., як Постійна Конференція Ректорів і Віце-канцлерів Європейських університетів, а з 1989 р. як Асоціація Європейських Університетів здійснює проекти в різних сферах вищої освіти:

- інституційна оцінка якості стратегії управління;
- семінари з менеджменту для підготовки керівників нових університетів у питаннях, пов'язаних з інституційним менеджментом;
- нові технології, що допомагають університетам вирішувати завдання, що виникають перед ними в умовах розвитку суспільства;
- європейська стратегія університетів; стимулює керівників у визначенні європейського інституційного профілю їх університетів та визначенні пріоритетів;
- встановлення зв'язків університетів з партнерами для оцінки та розвитку впливу вищих навчальних закладів на їх соціальне і культурне середовище;

- формування спеціальних навчальних комісій для мобілізації коштів, необхідних для університетів, постраждалих під час війни;
- програма Коперника, що сприяє поширенню екологічної обізнаності і грамотності в університетах;
- програма Columbus, що стимулює співпрацю з університетами Латинської Америки;
- трансатлантичний діалог, що зв'язує керівників європейських університетів і їх північноамериканських партнерів;
- фінансування університетів. [1]

Протягом своєї діяльності CRE тісно співпрацює з Liaison Committee of EU national rectors' conferences, створеним в 1973 р. і реорганізованим в січні 1996 р. у Конфедерацією Ректорських Конференцій Європейського Союзу (Confederation of European Union Rectors' Conferences). [3]

В січні 1998, враховуючи великий ступінь співпраці між цими двома організаціями, CRE та Confederation of European Union Rectors' Conferences створили спільну групу, щоб розглянути можливості злиття обох організацій в єдину, яка буде представляти університетську спільноту та вищу освіту Європи.

Договір було підписано в 2001 р. Так і виникла Європейська Асоціація Університетів (European University Association – EUA). [2]

У даний час EUA відіграє важливу роль у формуванні та розвитку нових тенденцій в області європейської вищої освіти і дослідницької діяльності, завдяки своєму досвіду та унікальним знанням у даних сферах, а також різноманітності членів організації. Мандат Асоціації в Болонському процесі, значний внесок у формування науково-дослідницької діяльності в ЄС, а також співпраця з міжурядовими організаціями, європейськими інститутами і міжнародними організаціями забезпечує можливість EUA брати участь в обговореннях та прийнятті

рішень з питань, що охоплюють інтереси університетів в області вищої професійної освіти, дослідницької діяльності та інновацій. EUA протягом усього року організовує різні заходи, щоб зібрати зацікавлених і зайнятих у сфері вищої школи осіб для обговорення останніх європейських і міжнародних подій і тенденцій. EUA працює в тісному контакті з Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA), Європейською асоціацією вищих навчальних закладів (European Association of Institutions in Higher Education – EURASHE), Європейським студентським союзом (European Students' Union – ESU) – так званою групою E4. EUA є відкритою організацією для членства окремих університетів, національних комітетів, ректорів, асоціацій. Вона налічує понад 850 членів з 47 країн Європи, що представляють унікальну форму співпраці і обміну прогресивним досвідом в області вищої освіти і дослідницької політики. [1]

Висновки. Таким чином, аналіз історичних особливостей розвитку Європейської Асоціації Університетів дозволив виокремити пріоритети її діяльності протягом 60-х рр. XX ст. – початку XXI ст. Встановлено, що асоціація здійснює проекти в різних сферах вищої освіти, зокрема в області вищої професійної освіти, дослідницької діяльності та інновацій. Перспективами подальших досліджень може стати вивчення змістових та процесуальних особливостей діяльності Європейської Асоціації Університетів.

Література

1. Barblan A. Academic co-operation and mobility in Europe : how it was, how it should be [Electronic resource] / A. Barblan // CEPES 30th anniversary –

special issue of Higher Education in Europe. – URL :
http://www.agroedu.net/see/docs/CEPES_30thAn.pdf

2. European Students' Union / The twenty first European Students' Convention [Electronic resource]. – URL : <http://www.esu-online.org/index.php/News/news-archive/840-speech-bert.html>
3. European University Association / [Electronic resource] / Activities– URL : <http://www.eua.be/about/what-we-do/activities.aspx>
4. European University Association [Electronic resource] / Mission – URL : <http://www.eua.be/about/what-we-do/mission.aspx>
5. European University Association // Annual Report. – 2001. – 36 p.
6. European University Association // Annual Report. – 2003. – 60 p.
7. Networks of Universities from the Capitals of Europe [Electronic resource] – URL://www.unica-network.eu